

بناهای تاریخی زنان مدرسه نیم‌آورد

مدرسه نیم‌آورد از مدارس دینی اواخر دوره صفوی است که به سفارش و تشویق زینب بیگم، توسط همسرش، امیر محمدمهدی حکیم‌الملک اردستانی^۱ ساخته شده است و چون در محله نیم‌آورد^۲ اصفهان قرار گرفته به این نام خوانده می‌شود. این زوج، بناهای عام‌المنفعه دیگری نیز در اصفهان ساخته‌اند که از آن جمله می‌توان به مدرسه کاسه‌گران^۳ اشاره کرد.

ژان شاردن^۴، سیاح فرانسوی، که در زمان شاه عباس دوم از اصفهان بازدید کرد، در بخشی از سفرنامه خود درباره محله نیم‌آورد می‌نویسد: « میان این محله گود نسبتاً بزرگی به نام گود نیم‌آورد است و بالاتر از آن کاروانسرای فیل و کوچه موتابان و سپس قصر و مدرسه میرزا قاضی شیخ‌الاسلام و بعد خانه ابراهیم سلطان کچیباتی است».^۵

گود نیم‌آورد هنوز هم به همین نام خوانده می‌شود و مدرسه در محل این گود بنا شده است. اما درباره تاریخ ساخت آن اطلاع دقیقی در دست نیست و در هیچ یک از کتیبه‌های مدرسه، تاریخ اتمام بنای ساختمان آن ذکر نشده است. با این حال با توجه به تاریخ احداث مدرسه کاسه‌گران (سال ۱۱۰۵ هـ.ق) می‌توان گفت که احداث مدرسه نیم‌آورد و بهره‌برداری از آن مصادف با اواخر سلطنت شاه سلیمان و سالهای ابتدایی حکومت شاه سلطان حسین صفوی بوده است.^۶

میر سید علی جناب اصفهانی در کتاب الاصفهان، وسعت مدرسه را ۴۵ × ۴۵ ذرع و تعداد حجره‌های آن را ۶۱ عدد ذکر می‌کند. اما در بنای کنونی مدرسه که دو طبقه است، ۷۸ حجره دیده می‌شود و علاوه بر آن ذکر عدد فرد برای تعداد حجره‌ها تا حدودی غیر معمول است. پس یا عدد ذکر شده در کتاب الاصفهان ناشی از خطای شمارش است و یا اینکه ساختمان مدرسه محتملاً سابقه تجدید بنا یا اضافه شدن ملحقاتی را دارد.

علاوه بر حجره‌ها، مدرسه دارای یک مدرس است که در روبه روی در ورودی قرار دارد و دو ایوان نیز در دو ضلع دیگر بنا دیده می‌شود. این ایوانها را برای تدریس در نظر گرفته‌اند و در هنگام اوقات شرعی از ایوان سمت قبله برای اقامه نماز استفاده می‌شود.^۷ در زمان شاه

سلطان حسین صفوی در این ایوان محرابی ساخته شده که مفصل‌ترین بخش تزئینات مدرسه را دارد.^۸

در وسط حیاط مدرسه حوضی وجود دارد که در چهار طرف آن به شیوه معمول باغهای ایرانی چهار باغچه برای گلکاری و درختکاری در نظر گرفته شده است.

ساختمان مدرسه، تزئینات کاشیکاری و گچبری فراوانی دارد و در برخی جاها با گچهای رنگارنگ نوعی گچبری معرق ترتیب داده‌اند که حاصل خلاقیت استادکاران اجراکننده تزئینات است و نمونه آن در دیگر بناهای عصر صفوی اصفهان دیده نمی‌شود.

بجز کتیبه سردر که متعلق به دوره پهلوی اول^۹ است، کتیبه تاریخی دیگری در مدرسه وجود ندارد. این کتیبه که به خط ثلث نوشته شده، مشتمل بر سوره اخلاص و آیات ۷۸ و ۷۹ سوره اسری است^{۱۰} و در پایان آن چنین آمده است:

و قال سبحانه حافظوا علي الصلوات و الصلوه الوسطي و قومو الله قانتين و قال رسول الله صلي الله و عليه و آله و سلم لو ان الغياض اقلام و البحر مداد و الارض قرطاس و الجن حساب و الانس كتاب ما احصوا فضائل علي بن ابي طالب سنه ۱۳۴۹.^{۱۱}

مدرسه نیم‌آورد از مدارس مشهور طلبه‌نشین اصفهان است و عده کثیری از علما و دانشمندان پس از دوره صفوی در این مدرسه تحصیل علم کرده‌اند. از جمله این افراد می‌توان به میرزا ابوالقاسم رشتی^{۱۲}، ابوالقاسم رفیعی مهرآبادی^{۱۳}، آقا سید محمدباقر درچه‌ای^{۱۴} و جلال‌الدین همایی^{۱۵} نام برد.^{۱۶}

تولیت مدرسه و موقوفات آن از طرف واقفه و واقف (زینب بیگم و همسرش، حکیم‌الملک) به خانواده میرزا رشید اردستانی که با واقفان بستگی خویشاندی داشته، تفویض شده و پس از فوت او نیز به اعقاب او واگذار گردیده است.^{۱۷}

این مدرسه امروزه نیز برای تعلیمات دینی مورد استفاده قرار می‌گیرد و با شماره ۳۷۸ - ۱۱ / ۳۰/۹ در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده است.^{۱۸}

۱. امیر محمدمهدی الحسنی الحسینی مشهور به حکیم‌الملک اردستانی از رجال متمکن اواخر دوره صفوی.

۲. محله نیم‌آورد از محلات قدیمی، پر جمعیت و معروف اصفهان است که به نیم‌آورد و نیماورت نیز معروف است. مدرسه نیم‌آورد در خیابان عبدالرزاق این محله قرار گرفته است.
۳. واقع در بازار ریسمان منشعب از بازار عربان و میدان کهنه شهر اصفهان.
۴. ژان باپتیست شاردن، جواهرفروش و سیاح فرانسوی، Jean-Baptiste Chardin (۱۷۱۳-۱۹۶۴).
۵. ژان باپتیست شاردن، **سفرنامه شاردن**، ترجمه اقبال غمایی، تهران: انتشارات توس، ۱۳۷۵، ص ۸۹.
۶. سید مصلح‌الدین مهدوی، **اصفهان دارالعلم شرق** (مدارس دینی اصفهان)، اصفهان: سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان، ۱۳۸۶، ص ۲۷۲.
۷. ابوالقاسم رفیعی مهرآبادی، **آثار ملی اصفهان**، تهران: انجمن آثار ملی، ۱۳۵۲، ص ۵۰۵.
۸. مهدوی، ص ۲۷۳.
۹. همان، ص ۲۷۲.
۱۰. رفیعی مهرآبادی، ص ۵۰۵.
۱۱. مهدوی، صفحات ۲۷۳ و ۲۷۳.
- حدیث ذکر شده بدین مضمون است که: «اگر تمام جنگلها و بیشه‌ها به قلم و دریاها به مرکب و اجنه، حسابگر و انسانها، نویسنده، نخواهند توانست فضایل علی بن ابی طالب را به شماره درآورند».
۱۲. مولف کتاب **تحفة الناصریه**.
۱۳. مولف کتب عدیده‌ای از جمله **آثار ملی اصفهان**.
۱۴. از مراجع تقلید و از مدرسین بزرگ زمان خود (متوفی به سال ۱۳۴۲ ه ق).
۱۵. استاد فقید دانشگاه تهران (متوفی به سال ۱۳۵۹ ش).
۱۶. همان، صفحات ۲۷۳ و ۲۷۴.
۱۷. رفیعی مهرآبادی، ص ۵۰۷.
۱۸. همان، ص ۵۰۸.

نویسنده: **علی رفیع**

تهیه کننده: حسین غزنوی معاون آموزشگاه

منبع: نشریه الکتورنیکی زنان – نشریه فرهنگی تاریخی شماره ۱۸